

ข้อสังเกตเกี่ยวกับระยะเวลาที่ผู้รับการให้ ต้องไม่ประพาศติเนรคุณ

Notice on Periods of Time for the Donee Regarding an Act of Ingratitude

ธนัญชัย ทิพยมณฑล¹

Tanunchai Tipayamonton

Received: September 15, 2020

Revised: November 15, 2020

Accepted: November 16, 2020

บทคัดย่อ

การเพิกถอนคินการให้เนื่องด้วยเหตุผู้รับประพาศติเนรคุณตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 531 นั้น กฎหมายไม่ได้จำกัดเวลาการใช้สิทธิเพิกถอนนี้ ให้ต้องเริ่มนับตั้งแต่การให้สมบูรณ์ จึงก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่อผู้รับ ที่อาจถูกเพิกถอนเรียกคืนทรัพย์สินได้อย่างไม่จำกัดเวลา กฎหมายเพียงแต่กำหนดให้ผู้มีสิทธิเพิกถอนต้องใช้สิทธิภายในระยะเวลาอายุความตามมาตรา 533 กล่าวคือ เมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้ว 6 เดือนนับแต่เหตุเช่นนั้นได้ทราบถึงผู้มีสิทธิเรียกคืน และมีให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลา 10 ปีภายหลังเหตุประพาศติเนรคุณดังกล่าวได้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นคนละช่วงเวลานับแต่การให้สมบูรณ์ การศึกษาปัญหาดังกล่าวจากแนวคำพิพากษาและคำอธิบายเกี่ยวกับประเด็นเรื่องระยะเวลาการใช้สิทธิเพิกถอนเรียกคืนนี้ ไม่ปรากฏการพิจารณาหรือกล่าวถึงปัญหาระยะเวลาเช่นว่านี้ อาจเป็นเพราะประเพณีความเชื่อของสังคมไทย ที่ผู้รับพึงต้องกตัญญูระลึกบุญคุณของผู้ให้ตลอดไป บทความนี้จึงศึกษาวิเคราะห์แนวทางในการกำหนดระยะเวลาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวหลายแง่มุม ว่าจะสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้หรือไม่ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกฎหมายเพื่อกำหนดระยะเวลาการใช้สิทธิดังกล่าวให้ชัดเจนต่อไป

คำสำคัญ: สัญญาให้ การถอนคิน การเนรคุณ ระยะเวลาอายุความ

Abstract

The revocation of a gift due to “an act of ingratitude” is prescribed under Section 531 of the Civil and Commercial Code. As this law does not restrict the time duration regarding such claim for the revocation of a gift, it is effective at the time that the act of giving is fully done, causing the uncertainty among the donee whose right of gift may be revoked or reclaimed without any time restriction. The law only stipulates the right of a gift donor to exercise such right of revocation within the prescription pursuant to Section 533, describing

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000
e-mail: Tanunchai7@gmail.com

that the revocation can be exercised when the act of ingratitude comes to the knowledge of the person entitled within six months and no action can be taken later than ten years after such act, which is considered a different time period since the completion of such giving. According to the study on court judgments and explanations related to time periods regarding the right of revocation, these problems are still not brought into consideration or mentioned. It is perhaps a traditional belief in Thai society whereby the donee must always recognize the gratitude of the donor. This paper therefore analyzes the guidelines for determining the time periods to solve such problems in a multi-dimensional way regarding whether or not these problems can be successfully addressed. It also includes suggestions on law amendments regarding the certain time periods for such claim of revocation.

Keywords: gift, revocation, ingratitude, prescription

ความเป็นมา

สัญญาให้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ผู้ให้โอนทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้รับโดยเสนหา โดยผู้ให้ยินยอมด้วยใจบริสุทธิ์โอนทรัพย์สินนั้นไม่ว่าโดยการส่งมอบหรือกระทำการตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งโดยได้เปล่า สัญญาให้จึงถือเป็นสัญญาไม่ต่างตอบแทนและไม่อาจมีค่าตอบแทน ดังนั้น ผู้รับจึงต้องระลึกรับไม่กระทำการบางอย่างตามที่กฎหมายบัญญัติอันจะเป็นการเนรคุณต่อผู้ให้ หากฝ่าฝืนแล้วย่อมส่งผลโดยกฎหมายถึงขั้นถูกเพิกถอนเรียกคืนการให้ทั้งหมดก็ได้ ที่ผ่านมามีคดีความเกี่ยวกับการเพิกถอนคืนการให้ เนื่องจากผู้รับประพฤติเนรคุณอยู่เรื่อยมา โดยเฉพาะกับทรัพย์สินประเภทสังหาริมทรัพย์ และหากผู้รับไม่ได้โอนทรัพย์สินนั้นไปให้แก่ใครในขณะที่ถูกเพิกถอนคืน ก็จะถูกเรียกคืนฐานลามิควรรได้ทั้งหมด โดยมากมักเป็นการใช้สิทธิเพิกถอนโดยบุพการีเพื่อเรียกทรัพย์สินที่ให้คืนจากบุคคลในครอบครัว เนื่องจากปรากฏในภายหลังว่า บุคคลผู้รับทรัพย์สิน ได้ประพฤติเนรคุณตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ในมาตรา 531 บัญญัติว่า

“อันผู้ให้จะเรียกถอนคืนการให้เพราะเหตุผู้รับประพฤติเนรคุณนั้น ท่านว่าอาจจะเรียกได้แต่เพียงในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้

- (1) ถ้าผู้รับได้ประทุษร้ายต่อผู้ให้เป็นความผิดอาญาอย่างร้ายแรงตามประมวลกฎหมายอาญา หรือ
- (2) ถ้าผู้รับได้ทำให้ผู้ให้เสียชื่อเสียง หรือหมิ่นประมาทผู้ให้อย่างร้ายแรง หรือ
- (3) ถ้าผู้รับได้บอกปิดไม่ยอมให้สิ่งของจำเป็นเลี้ยงชีวิตแก่ผู้ให้ ในเวลาที่ผู้ให้ยากไร้และผู้รับยังสามารถจะให้ได้”

ในขณะที่มาตรา 533 ได้กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิเพิกถอนเนื่องจากผู้รับประพฤติเนรคุณไว้โดยบัญญัติว่า

“เมื่อผู้ให้ได้ให้อภัยแก่ผู้รับในเหตุประพตฺติเนรคุณนั้นแล้วก็ดี หรือเมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้วหกเดือนนับแต่เหตุเช่นนั้นได้ทราบถึงบุคคลผู้ชอบที่จะเรียกถอนคืนการให้ได้นั้นก็ดี ท่านว่าหาอาจจะถอนคืนการให้ไม่ได้”

อนึ่ง ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาสิบปีภายหลังเหตุการณ์เช่นว่านั้น”

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า เรื่องระยะเวลาในการใช้สิทธิเพิกถอนเนื่องจากผู้รับประพตฺติเนรคุณในบทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยนั้น ไม่ได้กำหนดเวลาการใช้สิทธิว่าต้องกระทำภายในเวลาเท่าใดนับตั้งแต่มีการให้ และไม่มีกำหนดว่า จะต้องใช้สิทธิเพิกถอนต่อการให้ในครั้งใดคราวใด เช่น นายขาวทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนยกที่ดินให้แก่นายดำโดยเสน่หา ภายหลังจากนั้น 15 ปี นายดำได้ทำร้ายร่างกายนายขาวจนบาดเจ็บสาหัส และหากที่ดินแปลงดังกล่าวยังอยู่ในกรรมสิทธิ์และการครอบครองของนายดำ หากนายขาวได้ฟ้องร้องต่อศาลเพื่อขอเพิกถอนที่ดินคืนจากนายดำ อันเนื่องด้วยนายดำประพตฺติเนรคุณต่อนายขาว และเป็นปัญหาต่อไปหากนายขาวเคยให้ทรัพย์สินอย่างอื่นอีกเรื่อยมาหลายครั้งหลายครา นายขาวจะสามารถอ้างการประพตฺติเนรคุณครั้งนี้ตามมาตรา 531 เพื่อขอเพิกถอนทรัพย์สินที่ให้คืนทั้งหมดได้หรือไม่ ดังนี้ เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการเพิกถอนคืนการให้เนื่องด้วยการประพตฺติเนรคุณจะพบว่า การกระทำของนายดำ หากเข้าหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดโดยไม่มีเหตุยกเว้น และนายขาวได้ใช้สิทธิการเพิกถอนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 533 นายขาวย่อมสามารถเรียกที่ดินดังกล่าวหรือแม้แต่ทรัพย์สินใดที่เคยให้ไว้คืนมาได้ทั้งหมด นายดำต้องคืนทรัพย์สินนั้นในฐานะลามกมิควรได้ ซึ่งหมายความว่า การใช้สิทธิเพิกถอนคืนการให้นี้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่มีระยะเวลาที่สิ้นสุด และสามารถเรียกคืนทรัพย์สินที่เคยให้ไปแล้วได้ทั้งหมด

ที่ผ่านมา จากการให้คำปรึกษาแก่ผู้ที่มารับคำปรึกษาเกี่ยวกับการตั้งประเด็นเพื่อต่อสู้คดีความตลอดจนการบรรยายให้แก่นักศึกษาเกี่ยวกับระยะเวลาดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนพบช่องว่างของการใช้กฎหมาย จึงมีข้อนำพิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาการใช้สิทธินับแต่การให้สมบูรณ์ ที่ควรจะต้องกำหนดให้ชัดเจน และควรจะต้องกำหนดการใช้สิทธิเพิกถอนคืนต่อการให้ในแต่ละครั้งไปหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าระยะเวลาการใช้สิทธิเพิกถอนด้วยเหตุเนรคุณนี้ อาจเป็นประโยชน์ต่อทั้งผู้ให้สิทธิและผู้ถูกใช้สิทธิ หากสามารถพิจารณาและเสนอแนวทางการใช้สิทธิ และนำมาสู่การวิเคราะห์ความเหมาะสม รวมถึงความถูกต้องเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว เพื่อจะสามารถนำเสนอแนวความคิดในการปรับใช้บทกฎหมายเกี่ยวกับการใช้สิทธิเพิกถอนคืนการให้เพราะเหตุผู้รับประพตฺติเนรคุณได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายต่อไป

เนื้อหา

กฎหมายลักษณะให้ มีที่มาจากกฎหมายดั้งเดิมของไทยปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยาเรื่อยมา (ตะวัน กุลกาญจนวรรณ, 2559, น. 9) ผลจากสัญญาให้ เมื่อให้แล้ว ผู้ให้จะกลับใจเรียกคืนทรัพย์สินที่ให้ไม่ได้ เว้นแต่เข้าเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะเหตุผู้รับประพตฺติเนรคุณต่อผู้ให้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดเหตุแห่งการเพิกถอนคืนการให้เนื่องจากผู้รับประพตฺติเนรคุณไว้ในมาตรา 531 เพียง 3 กรณีเท่านั้น

อันได้แก่ (1) ถ้าผู้รับได้ประทุษร้ายต่อผู้ให้เป็นความผิดฐานอาญาอย่างร้ายแรงตามประมวลกฎหมายอาญา หรือ (2) ถ้าผู้รับได้ทำให้ผู้ให้เสียชื่อเสียง หรือหมิ่นประมาทผู้ให้อย่างร้ายแรง หรือ (3) ถ้าผู้รับได้บอกปิดไม่ยอมให้สิ่งของจำเป็นเลี้ยงชีวิตแก่ผู้ให้ ในเวลาที่ผู้ให้ยากไร้และผู้รับยังสามารถจะให้ได้

อย่างไรก็ตาม มีเหตุยกเว้นที่ผู้ให้ไม่อาจจะใช้สิทธิเพิกถอนเพราะเหตุเนรคุณหากเข้าเงื่อนไขตาม มาตรา 535 คือ เหตุแห่งการให้ในลักษณะพิเศษ ได้แก่ (1) ให้เป็นบำเหน็จสินจ้างโดยแท้ (2) ให้สิ่งที่มี ค่าภาระติดพัน (3) ให้โดยหน้าที่ธรรมจรรยา และ (4) ให้ในการสมรส และข้อยกเว้นตามมาตรา 533 อันได้แก่ (1) เงื่อนไขจากตัวผู้ให้ กรณีที่ผู้ให้ได้ให้อภัยแก่ผู้รับต่อการประพฤตินิรคุณครั้งนั้น (2) เงื่อนไข ในด้านระยะเวลาการใช้สิทธิเพื่อเพิกถอน กล่าวคือ ห้ามมิให้ใช้สิทธิเพิกถอนเมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้ว 6 เดือน นับแต่เหตุเช่นนั้นได้ทราบถึงบุคคลผู้ชอบที่จะเรียกถอนคืนการให้ และห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลา สิบปีภายหลังเหตุการณ์ที่ได้กระทำประพฤตินิรคุณ

ข้อพิจารณาในบทความนี้ สืบเนื่องจากข้อยกเว้นการเพิกถอนคืนเพราะเหตุประพฤตินิรคุณในด้าน ระยะเวลาในการใช้สิทธิเพื่อเพิกถอนตามมาตรา 533 ซึ่งกฎหมายได้กำหนดกรอบระยะเวลาในการใช้สิทธิ เพิกถอนคืนการให้ไว้ 2 กรณี อันได้แก่ กรณีแรก ผู้ให้หรือบุคคลที่สามารถใช้สิทธิการเพิกถอนตามมาตรา 532 ต้องใช้สิทธิภายใน 6 เดือนนับตั้งแต่ได้ทราบเหตุแห่งการเพิกถอนอันเนื่องจากการประพฤตินิรคุณตาม มาตรา 531 ใน 3 กรณี และกรณีที่สอง คือ ผู้ให้หรือบุคคลที่สามารถใช้สิทธิการเพิกถอนตามมาตรา 532 ต้องใช้สิทธิการเพิกถอนภายใน 10 ปี ภายหลังเหตุการณ์ที่ได้กระทำประพฤตินิรคุณได้เกิดขึ้น กรณีนี้จึงเกิด ความสงสัยว่า ไม่มีบทกฎหมายมาตราใดที่กำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิต่อการให้ในแต่ละครั้ง และจะ สามารถใช้สิทธิหลังจากที่มีการให้กันไปแล้วได้ยาวนานเพียงใด มาตรา 533 กำหนดแต่เพียงการใช้สิทธิเพิก ถอนคืนการให้ โดยใช้เงื่อนไขการรับรู้ถึงเหตุประพฤตินิรคุณ และเงื่อนไขการประพฤตินิรคุณได้เกิดขึ้นแล้ว จึงค่อยกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 533 ซึ่งเป็นคนละเวลากับการเกิดขึ้นของสัญญาให้ ข้อพิจารณาถึง ปัญหาดังกล่าว อาจส่งผลต่อทั้งผู้ให้และผู้รับในการใช้สิทธิการเพิกถอนคืนการให้ ทั้งนี้ ผู้เขียนจะอธิบายการ ใช้และแนวทางการวินิจฉัยตัดสินคดีของศาลในเรื่องเกี่ยวกับระยะเวลาการเพิกถอนคืนการให้เนื่องด้วยผู้รับ ประพฤตินิรคุณโดยสังเขป อันเป็นที่มาแห่งการนำเสนอข้อสังเกตบางประการในบทความนี้

ประเด็นแรก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 533 เป็นบทกฎหมายกำหนดอายุความ ในการใช้สิทธิเพิกถอนคืนการให้เนื่องด้วยเหตุผู้รับประพฤตินิรคุณไว้เพียงมาตราเดียว ดังปรากฏตาม แนวคำพิพากษาศาลฎีกาเหล่านี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6962/2550 ที่ตัดสินว่า เมื่อจำเลยบุตรสาวบันดาลโทสะต่อโจทก์ในเดือนตุลาคม 2540 แต่โจทก์ยื่นฟ้องคดีในวันที่ 31 กรกฎาคม 2541 ซึ่งเป็นเวลาล่วงพ้นกำหนด 6 เดือน ไปแล้ว ฟ้องโจทก์เรื่องการถอนคืนการให้จึงขาดอายุความ นอกจากนี้ ยังมีคดีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1459/2526 (วินิจฉัยโดยมติที่ประชุมใหญ่ครั้งที่ 1/2526) อธิบายว่า มาตรา 533 วรรคแรก ที่ กำหนดเวลา 6 เดือนนั้น เป็นเรื่องอายุความ มิใช่เป็นปัญหาอันเนื่องด้วยอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อย ของประชาชน เมื่อมิได้ให้การต่อสู้ไว้ในศาลชั้นต้น ศาลฎีกาจึงไม่รับวินิจฉัย

จากแนวคำพิพากษาข้างต้นของศาล พบว่า มาตรา 533 เป็นบทกฎหมายเรื่องอายุความในการ ใช้สิทธิเพิกถอนคืนการให้อันเนื่องจากการประพฤตินิรคุณเพียงมาตราเดียว และเป็นบทกฎหมายเฉพาะ

เรื่องแล้ว จึงไม่ต้องพิจารณาอายุความในเรื่องทั่วไปอีก ดังนั้น เรื่องอายุความในการฟ้องร้องคดีเพื่อเพิกถอนคืนการให้ ผู้ใช้สิทธิต้องใช้สิทธิตามมาตรา 533 กล่าวคือ เมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้ว 6 เดือนนับแต่เหตุ เช่นนั้นได้ทราบถึงผู้มีสิทธิเรียกคืน และมีให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลา 10 ปีภายหลังเหตุประพัตินรคุณดังกล่าวได้เกิดขึ้น หากพ้นระยะเวลาที่กำหนด คดีเป็นอันขาดอายุความ

ประเด็นที่สอง ผู้ให้มีสิทธิเพิกถอนคืนการให้เนื่องจากผู้รับประพัตินรคุณได้เสมอ ไม่ว่าจะการให้ครั้งนั้นจะผ่านมาแล้วเพียงใด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10243/2550 โจทก์และ ฉ. ยกที่ดินให้แก่จำเลยเมื่อ พ.ศ. 2528 ต่อมา พ.ศ.2536 ฉ. ถึงแก่ความตาย จากนั้น จำเลยได้ประพัตินรคุณต่อโจทก์เมื่อ พ.ศ. 2543 โจทก์จึงมีสิทธิถอนคืนการให้เพราะเหตุผู้รับประพัตินรคุณได้เฉพาะในส่วนของตน นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 980/2550 โจทก์ฟ้องว่า เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2521 โจทก์ได้ยกที่ดินโฉนดเลขที่ 35172 ให้แก่จำเลยซึ่งเป็นหลานสาวโดยเสนหา โดยให้นำไปออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ ต่อมากลางเดือนกันยายน พ.ศ. 2541 จำเลยประพัตินรคุณโจทก์ ในขณะที่โจทก์เจ็บป่วยและไปขอความช่วยเหลือจากจำเลย ด้วยการหมิ่นประมาทอย่างร้ายแรง จึงมีเหตุที่จำเลยประพัตินรคุณ และโจทก์ถอนคืนการให้ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 531 (2)

จากคำพิพากษาของศาลในประเด็นนี้ พบว่า ศาลไม่จำกัดว่าการใช้สิทธิเพิกถอนคืนการให้ จะเป็นการใช้สิทธิต่อการให้ที่ได้ให้กันสมบูรณ์แล้วมาตั้งแต่เมื่อใด เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10243/2550 ระยะเวลาที่ได้ให้จนถึงวันฟ้องร้องเพื่อเพิกถอนคืนต่างกัน 15 ปี คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 980/2550 ระยะเวลาที่ได้ให้จนถึงวันฟ้องร้องเพื่อเพิกถอนคืนต่างกัน 20 ปี แสดงให้เห็นว่า ผู้รับมีหน้าที่ต้องไม่ประพัตินรคุณต่อผู้ให้ตลอดไป อีกทั้งไม่ตกอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์เรื่องอายุความตามมาตรา 533

ประเด็นที่สาม แม้การประพัตินรคุณจะขาดอายุความไปแล้ว แต่หากต่อมาผู้รับประพัตินรคุณขึ้นอีก ผู้ให้ก็ยังมีสิทธิเพิกถอนได้ใหม่เรื่อยไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 388/2536 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 531 บัญญัติว่า อันผู้ให้จะเรียกถอนคืนการให้เพราะเหตุผู้รับประพัตินรคุณนั้น ท่านว่าอาจจะเรียกได้แต่เพียงในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้...(3) ถ้าผู้รับได้บอกปิดไม่ยอมให้สิ่งของจำเป็นเลี้ยงชีวิตแก่ผู้ให้ในเวลาที่ยุ่ให้ยากไร้ และผู้รับยังสามารถจะให้ได้ และมาตรา 533 บัญญัติว่า...หรือเมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้วหกเดือนนับแต่เหตุ เช่นนั้นได้ทราบถึงบุคคลผู้ชอบที่จะเรียกถอนคืนการให้ได้นั้นก็ดี ท่านว่าหาอาจจะถอนคืนการให้ได้ไม่ บทบัญญัติดังกล่าว มิได้กำหนดว่าในชั่วชีวิตของโจทก์จะขอสิ่งจำเป็นเพื่อการเลี้ยงชีวิตของโจทก์จากจำเลยได้เพียงครั้งเดียว การขาดแคลนสิ่งจำเป็นเพื่อเลี้ยงชีวิตย่อมเกิดขึ้นได้ทุกขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้นเมื่อโจทก์ยังมีชีวิตอยู่และยากไร้ โจทก์ย่อมขอสิ่งเหล่านั้นจากจำเลยได้เสมอตามความจำเป็นและจำเลยยังสามารถให้ได้ การที่จำเลยปฏิเสธไม่ยอมให้เงินแก่โจทก์นำไปรักษาตัวเนื่องจากเจ็บป่วยก่อนโจทก์ฟ้องเป็นคดีนี้ประมาณ 1 เดือน ในขณะที่โจทก์ยากไร้และชราภาพโดยมีอายุถึง 84 ปี และจำเลยอยู่ในฐานะจะให้เงินแก่โจทก์ได้ จึงเป็นการประพัตินรคุณต่อโจทก์ อันเป็นเหตุให้โจทก์มีสิทธิเรียกถอนคืนการให้ที่ดินจากจำเลยได้โดยคดีโจทก์ไม่ขาดอายุความ

จากคำพิพากษาดังกล่าวย่อมแสดงว่า การใช้สิทธิเพิกถอนคืนเพราะเหตุเนรคุณนั้น แม้การประพฤติเนรคุณจะล่วงพ้นระยะเวลาตามมาตรา 533 ไปแล้วไม่ว่า 6 เดือนนับแต่ผู้ให้รู้ถึงเหตุ หรือ 10 ปีนับแต่ประพฤติเนรคุณก็ตาม แต่หากต่อมามีการประพฤติเนรคุณเกิดขึ้นอีก ไม่ว่าจะในเวลาใด ผู้ให้ก็ยังมีสิทธิเพิกถอนทรัพย์สินคืนได้เรื่อยไปไม่จำกัด จึงก่อให้เกิดหน้าที่ของผู้รับที่ต้องระมัดระวังไม่กระทำการประพฤติเนรคุณต่อผู้ให้ไม่ว่าในเวลาใด และหากเคยได้รับทรัพย์สินจากผู้ให้มาแล้วหลายคราว ก็อาจถูกผู้ให้ใช้สิทธิเพิกถอนเรียกคืนทรัพย์สินได้ทุกเมื่อตนเอง

ผู้เขียนพบว่า คำพิพากษาของศาลในปัจจุบันเกี่ยวกับระยะเวลาการเพิกถอนคืนการให้เนื่องจากผู้รับประพฤติเนรคุณนั้น มีข้อสังเกตดังนี้ ผู้ให้ต้องใช้สิทธิเพิกถอนเรียกคืนภายในอายุความของมาตรา 533 เท่านั้น และสามารถใช้อำนาจเพิกถอนนี้ต่อการให้ในครั้งใดก็ได้ อีกทั้งแม้ผู้ให้จะไม่ได้อำนาจภายในอายุความมาตรา 533 ก็ตาม แต่หากต่อมามีเหตุเนรคุณขึ้นครั้งใหม่ ผู้ให้ก็ยังคงมีสิทธิเรียกคืนด้วยเหตุเนรคุณได้ดังเดิม โดยไม่มีการกล่าวถึงประเด็นเรื่องระยะเวลาที่จะสามารถใช้สิทธิเพิกถอนสำหรับการให้ในแต่ละครั้ง ว่าต้องใช้สิทธิในเวลาเท่าใดนับแต่มีการให้

บทวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อกำหนดระยะเวลาการใช้สิทธิ

1. ผู้รับมีหนี้ห้ามประพฤติเนรคุณตามมาตรา 531 ต่อผู้ให้ตั้งแต่สัญญาให้สมบูรณ์หรือไม่

หลักทั่วไปของสัญญาให้ ผู้ให้และผู้รับจะไม่มีหนี้ใด ๆ ต้องชำระระหว่างกัน เพราะผู้ให้ได้ให้ทรัพย์สินโดยเสนหา และผู้รับสมัครใจเข้ารับเอาการให้นั้นโดยไม่ต้องเสียสิ่งใดตอบแทนก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะการประพฤติเนรคุณตามมาตรา 531 ที่อาจทำให้ผู้รับถูกเพิกถอนเรียกคืนทรัพย์สินได้ จึงน่าจะคิดว่า ผู้รับมีหนี้ต้องงดเว้นกระทำการไม่ประพฤติเนรคุณในส่วนนี้หรือไม่ ซึ่งอาจสามารถเริ่มกำหนดระยะเวลาอายุความในการใช้สิทธิเพิกถอนคืนเพราะเหตุเนรคุณตั้งแต่สัญญาให้สมบูรณ์ก็ได้

การถอนคืน (Revocation) คือ การยกเลิกการให้ เป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวของผู้มีสิทธิ และจะกระทำได้ที่เฉพาะแต่ในกรณีที่กฎหมายอนุญาตเท่านั้น คือ (1) ผู้ให้ถอนคืนเอง เนื่องจากผู้รับเนรคุณผู้ให้ และ (2) ทายาทถอนคืนแทน เนื่องจากมีเหตุที่ผู้ให้จะถอนคืนได้แล้ว แต่ผู้ให้ถึงแก่ความตายลงเสียก่อน และการเพิกถอนคืนการให้มิใช่การบอกเลิกสัญญา เพราะตามกฎหมายลักษณะสัญญาแล้ว สัญญาจะบอกเลิกได้ต่อเมื่อมีเหตุตามที่คู่สัญญาตกลงกันหรือตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมักเป็นเหตุว่าด้วยคู่สัญญาไม่ชำระหนี้ กล่าวคือ คู่สัญญาไม่ปฏิบัติตามสัญญา แต่ไว้ในสัญญาให้ คู่สัญญาไม่มีหนี้ใด ๆ ต้องชำระ และที่ยกเลิกการให้ได้นั้น ก็เพราะกฎหมายอนุญาตไว้เป็นพิเศษ สืบเนื่องจากเหตุผลทางศีลธรรม จารีตประเพณี หรือวัฒนธรรมอันดีของสังคมไทย อันมีประวัติศาสตร์เบื้องหลังมาจากกฎหมายไทยเอง เมื่อการถอนคืนซึ่งการให้มิใช่การบอกเลิกสัญญาให้ จึงไม่อยู่ในบังคับแห่งมาตรา 391 ซึ่งว่าด้วยการที่คู่สัญญาต่างกลับคืนสู่ฐานะเดิม แต่จะเกิดผลอย่างเดียวกับลาภมิควรได้ตามที่มาตรา 534 บัญญัติไว้ เช่น การคืนทรัพย์สินนั้น พิจารณาความสุจริตของผู้คืนเป็นที่ตั้งถ้าสุจริต และในเวลาคืนทรัพย์สินเหลือเท่าใด หรืออยู่ในสภาพใด ก็คืนไปเช่นนั้น ถ้าไม่สุจริต ต้องคืนทั้งหมด หรือใช้ราคาแทน (ศันนัทภรณ์ โสทธิพันธ์, 2560, น. 399-421)

เหตุที่กฎหมายให้มีผลเสมือนค้ำประกันได้ นั่น เพราะตามปกติ เมื่อรับทรัพย์สินมา บุคคลย่อมไม่คาดคิดว่าจะถูกเรียกทรัพย์สินกลับคืนไปอีก และย่อมใช้สอยทรัพย์สินไปเต็มที่ ด้วยเหตุนี้สัญญาให้หนี้ไม่ก่อหนี้ (Obligation) ใด ๆ ทั้งสิ้น คู่สัญญาไม่มีหนี้ต้องชำระเลย กล่าวคือ ผู้ให้ไม่มีหนี้ต้องให้ทรัพย์สิน และผู้รับไม่มีหนี้ต้องทำอะไรตอบแทนผู้ให้ (สนันท์กรณ โสทธิพันธ์, 2560, น. 400) รวมถึงผู้รับไม่มีหนี้งดเว้นกระทำการห้ามประพฤตินรคุณต่อผู้ให้แต่อย่างใด

ดังนั้น ผู้รับเพียงแต่มีหน้าที่ทั่ว ๆ ไป (Devoir) เพราะตราบใดที่ยังไม่ได้ประพฤตินรคุณก็ยังไม่มิมูลที่จะทำให้เกิดหนี้ผูกพันผู้รับ (เสนีย์ ปรามิข, ม.ร.ว., 2559, น. 260) และไม่ถือเป็นหนี้ในธรรมชาติ (Obligation naturelle) เพราะการเป็นหนี้ในธรรมนั้น ผู้รับจะต้องมีภาระผูกพันทางจิตใจ แต่ผู้ให้ไม่มีอำนาจบังคับเรียกร้องตามกฎหมาย โดยผลของการชำระหนี้ในธรรม คือ เมื่อได้ชำระหนี้โดยการส่งมอบทรัพย์สิน หรือโดยกระทำการ จะส่งผลให้เรียกทรัพย์สินที่ส่งมอบคืนไม่ได้ หรือจะเรียกให้ชำระคืนเป็นค่ากระทำการไม่ได้เช่นกัน ซึ่งมีใช้การชำระหนี้โดยงดเว้นกระทำการอย่างการห้ามประพฤตินรคุณ เพราะหากผู้รับฝ่าฝืนไปแล้ว ก็ไม่มีสิ่งใดที่ผู้ให้จะสามารถเรียกคืนได้ ดังนั้น เมื่อผู้รับไม่มีหนี้ห้ามประพฤตินรคุณต่อผู้ให้ จึงไม่อาจจะกำหนดสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นฐานแห่งการก่อตั้งอายุความในการใช้สิทธิเพิกถอนคืนการให้นับตั้งแต่ทำสัญญาให้กันได้เลย แต่การเพิกถอนคืนการให้เป็นเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่

2. คู่สัญญาจะตกลงกำหนดระยะเวลาการใช้สิทธิเพิกถอนเพราะเหตุผู้รับประพฤตินรคุณสำหรับการให้ในแต่ละครั้งจะสามารถทำได้หรือไม่

กรณีจะเป็นประการใด หากคู่สัญญาตกลงกำหนดระยะเวลาการใช้สิทธิการเพิกถอนเพราะเหตุผู้รับประพฤตินรคุณในแต่ละครั้ง เช่น ตกลงให้ผู้ให้มีสิทธิเพิกถอนคืนการให้เนื่องจากประพฤตินรคุณสำหรับการให้ครั้งนี้ภายใน 10 ปีนับแต่การให้สมบูรณ์เท่านั้น และหากต่อมาปรากฏว่า ผู้รับได้ประพฤตินรคุณภายในระยะเวลาดังกล่าว ผู้ให้ต้องใช้สิทธิเพิกถอนตามมาตรา 533 กล่าวคือ 6 เดือนนับแต่รู้เหตุการณ์ประพฤตินรคุณ หรือ 10 ปีนับแต่มีการประพฤตินรคุณดังกล่าว มิเช่นนั้นขาดอายุความ และหากพันกำหนดระยะเวลาที่ได้ตกลงไว้นั้น แม้จะมีการประพฤตินรคุณก็ไม่อาจจะใช้สิทธิเพิกถอนคืนสำหรับการให้ครั้งนี้ได้อีก

“ระยะเวลา” หมายความว่า ระยะเวลาหรือช่วงความยาวของเวลา ซึ่งอาจจะกำหนดเป็นชั่วโมง วัน สัปดาห์ เดือน หรือปีก็ได้ (กำชัย จงจักรพันธ์, 2563, น. 17) หากพิจารณาหลักเสรีภาพในการเข้าทำสัญญา (Principle of Freedom of Contract) หมายถึง เสรีภาพภายหลังการเกิดสัญญาในการที่จะไม่ถูกแทรกแซงจากบุคคลภายนอกหรือจากรัฐตามทฤษฎีปัจเจกชนนิยม กล่าวคือ เมื่อรัฐให้เสรีภาพในการเข้าทำสัญญากับประชาชนแล้ว เมื่อสัญญาเกิดขึ้น รัฐจะไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงเพื่อให้สิ่งที่สัญญาได้กำหนดไว้โดยหลักเสรีภาพในเบื้องต้นก่อนทำสัญญานั้น มีอันต้องเปลี่ยนไปเป็นประการอื่น เพราะหากให้รัฐสามารถกระทำเช่นนั้นได้ ย่อมกลับเป็นการทำลายเสรีภาพของปัจเจกชนไปโดยสิ้นเชิง (ดาราพร ธีระวัฒน์, 2542, น. 15-16) แต่ทั้งนี้การใช้เสรีภาพจะต้องเคารพความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนซึ่งจะขัดหรือแย้งมิได้โดยตามมาตรา 150 ซึ่งบัญญัติว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบ

เรียบริ้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ” คู่สัญญาามีเสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาของสัญญาอย่างไรก็ได้ แม้จะแตกต่างจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ก็ตาม หากมิใช่กฎหมายที่ว่าด้วยความสงบเรียบริ้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนรวมถึงคู่สัญญาามีเสรีภาพในการกำหนดผลของสัญญาได้อีกด้วย เมื่อกำหนดไว้แล้วกฎหมายจะต้องรองรับให้สัญญานั้นมีผลสมดังเจตนาที่ทั้งสองฝ่ายต้องการตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา (Principle of Autonomy of the Will) หรือตามหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา (Pacta Sunt Servanda)

การวินิจฉัยว่าข้อตกลงหรือเนื้อหาของสัญญาลักษณะใดจะขัดต่อมาตรา 150 หรือไม่ โดยทั่วไปศาลเป็นผู้มีอำนาจตีความพิจารณาว่า การใดขัดต่อความสงบเรียบริ้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะระบุว่า กรณีใดบ้างที่ขัดต่อความสงบเรียบริ้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนบ่อยครั้ง ศาลอาจนำเอาความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมไม่ใช่ของเอกชนที่ใดมาเป็นที่ตั้ง (เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., 2559, น. 116)

ผู้เขียนเห็นว่า การตกลงในสัญญาให้เพื่อกำหนดกรอบระยะเวลาในการใช้สิทธิเพิกถอนเนรคุณในระยะเวลาอันจำกัดนับตั้งแต่สัญญาให้สมบูรณ์นั้น ไม่สามารถทำได้ เมื่อนำเอาประวัติศาสตร์และประเพณีความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับการให้มาพิจารณาประกอบ หลักในเรื่องการให้นี้ นำมาจากกฎหมายเดิมของไทยและกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ในบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ไม่มีเรื่องการถอนคืนการให้ (วิชญ์ เจริญงาม, 2549, น. 327) เพราะสังคมไทยมักมองว่า ผู้ให้ได้ให้ทรัพย์สินโดยเสนาหาโดยไม่ได้สิ่งใดตอบแทนจากการให้นั้น ผู้รับจึงต้องสำนึกในบุญคุณของผู้ให้ที่ได้โอนทรัพย์สินให้แก่ตน หากปล่อยให้คู่สัญญาสามารถกำหนดระยะเวลาในการจะใช้สิทธิเรียกคืนการให้เนื่องด้วยการประพฤติเนรคุณเฉพาะช่วงเวลาที่กำหนดนั้น ดูจะเป็นการขัดต่อความเชื่อของสังคมไทยและภูมิหลังของการบัญญัติกฎหมายลักษณะให้ ซึ่งโอกาสที่ศาลจะตัดสินว่าข้อตกลงลักษณะกำหนดระยะเวลาดังกล่าวจะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบริ้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ทำให้ข้อตกลงนั้นตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 เป็นไปได้สูง และทำให้แนวทางการพิจารณาในส่วนนี้เกิดความไม่แน่นอน หากเกิดข้อเรียกร้องต่อกันในการบังคับใช้ข้อตกลงดังกล่าว

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กฎหมายลักษณะให้ เป็นกฎหมายที่มีภูมิหลังมาจากประวัติศาสตร์และประเพณีของไทยเอง จึงได้รับอิทธิพลแนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อของสังคมไทยเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณสำนึกในบุญคุณต่อผู้ให้ เพราะผู้ให้ได้ให้ทรัพย์สินโดยเสนาหาไม่ได้สิ่งใดตอบแทน โดยกำหนดหน้าที่ทั่วไปไม่เช่นนั้นตามกฎหมายห้ามผู้รับประพฤติเนรคุณ และไม่อาจจะตกลงกำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิเพิกถอนคืนการให้เนื่องจากประพฤติเนรคุณในแต่ละครั้งได้ เนื่องด้วยต้องสำนึกในบุญคุณเสมอไปตราบนานเท่านาน อีกทั้งไม่จำกัดว่าผู้ให้เคยให้มาแล้วกี่ครั้ง ผู้รับต้องแบกรับความกตัญญูนี้ไปไม่มีที่สิ้นสุด หากต่อมาผู้รับได้กระทำการประพฤติเนรคุณต่อผู้ให้ตามมาตรา 531 เมื่อใดก็ตาม ผู้ให้หรือผู้มีสิทธิเพิกถอนการให้ตามกฎหมายบัญญัติ ย่อมมีสิทธิเพิกถอนคืนการให้ได้ตลอดภายในอายุความมาตรา 533 และสามารถเพิกถอนคืนได้ทั้งหมด และผู้รับต้องคืนในฐานะลาภมิควรได้ ยิ่งหากผู้รับไม่เคยจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินที่ได้รับไปให้แก่ผู้ใด ย่อมถูกเรียกคืนได้ทั้งหมดนั่นเอง

ความกตัญญูเป็นสิ่งที่ดีที่ผู้รับควรจดจำ แต่ผู้เขียนเห็นว่า ความกตัญญูของผู้รับในเรื่องการให้นี้ควรมีกำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิเพิกถอนการให้เนื่องด้วยการประพติเนรคุณสำหรับการให้ในแต่ละครั้ง เพื่อเป็นประโยชน์และเป็นธรรมแก่ผู้รับด้วย ผู้เขียนเห็นว่า ควรกำหนดระยะเวลาในการใช้สิทธิเพิกถอนการให้ไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน อันจะส่งผลต่อผู้รับและผู้ให้ เพราะจะได้รู้ถึงระยะเวลาการให้ในแต่ละครั้งจะผูกพันยาวนานเพียงใดที่ผู้รับห้ามประพติเนรคุณ และผู้ให้มีสิทธิเพิกถอนคืนต่อการให้ในแต่ละครั้งได้ และมีผลว่า หากภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดในการให้ครั้งใด หากผู้รับประพติเนรคุณ ผู้ให้มีสิทธิเพิกถอนคืนการให้ได้ และต้องใช้สิทธิภายในระยะเวลาอายุความของมาตรา 533 นั้นเอง แต่หากล่วงพ้นระยะเวลาที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้ในการใช้สิทธิในการให้ครั้งใดแล้ว แม้ต่อมาจะมีการประพติเนรคุณ ผู้ให้ก็ไม่อาจจะใช้สิทธิเพิกถอนสำหรับการให้ครั้งนั้นได้อีก โดยไม่ต้องพิจารณาอายุความตามมาตรา 533 อีกต่อไป เพราะสิทธิในการเพิกถอนครั้งนั้นได้ล่วงพ้นไปแล้ว ในกรณีข้อเสนอนี้ เป็นการกำหนดสิทธิการเพิกถอนคืนการให้ในแต่ละครั้ง เพื่อประโยชน์ต่อความยุติธรรม และผู้รับจะไม่ต้องผูกพันเป็นหนี้บุญคุณผู้ให้ไปตลอดชีวิตนั่นเอง

สำหรับระยะเวลาที่เหมาะสมที่จะกำหนดในสัญญาให้สั้นค่อนข้างเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เพราะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างความกตัญญูของผู้รับกับระยะเวลาที่เหมาะสมที่จะกำหนดในการใช้สิทธิของผู้ให้เพราะอาจดูเหมือนทำให้ความกตัญญูนั้นมีค่าเป็นเวลาที่ผู้รับต้องสำนึก แต่เพื่อความชัดเจน ผู้เขียนขอเสนอระยะเวลา 5 ปี สำหรับสังหาริมทรัพย์ และ 10 ปี สำหรับอสังหาริมทรัพย์นับแต่การให้สมบูรณ์ โดยพิจารณาจากระยะเวลาการใช้สิทธิเกี่ยวกับประเภทของทรัพย์ในบัพัญญัตติต่าง ๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเพื่อให้การกำหนดระยะเวลาตามข้อเสนอนี้ใช้บังคับได้อย่างเป็นธรรมควรกำหนดเพิ่มเติมด้วยว่า หากคู่สัญญากำหนดเวลาเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ให้ปรับลดลงเหลือตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเสนอเพิ่มเติมแก้ไขมาตรา 533 ดังนี้

(เดิม) มาตรา 533 เมื่อผู้ให้ได้ให้อภัยแก่ผู้รับในเหตุประพติเนรคุณนั้นแล้วก็ดี หรือเมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้วหกเดือนนับแต่เหตุเช่นนั้นได้ทราบถึงบุคคลผู้ชอบที่จะเรียกถอนคืนการให้ได้นั้นก็ดี ท่านว่าหาอาจจะถอนคืนการให้ไม่ได้

อนึ่ง ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาสิบปีภายหลังเหตุการณ์เช่นนั้น

(เป็น) มาตรา 533 “เมื่อผู้ให้ได้ให้อภัยแก่ผู้รับในเหตุประพติเนรคุณนั้นแล้วก็ดี หรือเมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้วหกเดือนนับแต่เหตุเช่นนั้นได้ทราบถึงบุคคลผู้ชอบที่จะเรียกถอนคืนการให้ได้นั้นก็ดี ท่านว่าหาอาจจะถอนคืนการให้ไม่ได้

อนึ่ง การถอนคืนการให้ในสังหาริมทรัพย์ให้ใช้สิทธิเพิกถอนไม่เกิน 5 ปี และอสังหาริมทรัพย์ไม่เกิน 10 ปีนับแต่การให้สมบูรณ์ หากตกลงเกินกว่าที่กำหนด ให้ลดลงเหลือตามประเภทของทรัพย์”

เอกสารอ้างอิง

กำชัย จงจักรพันธ์. (2563). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6962/2550. สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-410738.html>.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1459/2526. สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-29857.html>.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 388/2536. สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-7811.html>.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 980/2550. สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-267858.html>.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10243/2550. สืบค้นจาก <https://deka.in.th/view-412331.html>.
- ดาราพร ธีระวัฒน์. (2542). *กฎหมายสัญญาสถานะใหม่ของสัญญาในปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ตะวัน กุลกาญจนารรรณ. (2559). *ปัญหากฎหมายของสัญญาให้ที่มีค่าภาระติดพัน*. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต (สาขาวิชานิติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิษณุ เครืองาม. (2549). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- ศันนัทภรณ์ โสทธิพันธุ์. (2560). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2559). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2)* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.